

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ**

Кафедра української та іноземних мов

ПЛАН-КОНСПЕКТ

лекції № 6 з курсу

“УКРАЇНСЬКА МОВА ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ“

Тема: «Функціональні стилі сучасної української літературної мови».

(для студентів напрямку підготовки «хореографія»)

План

1. Поняття функціонального стилю.
2. Розмовний стиль.
3. Публіцистичний стиль.
4. Художній стиль.
5. Епістолярний стиль.
6. Конфесійний стиль.

1. Стиль – це функціональна підсистема літературної мови, що використовується у певній сфері суспільної діяльності мовців і відповідно до цього має свої особливості добору й використання мовних засобів (лексичних, фразеологічних, граматичних, фонетичних). Тобто, це добирання таких засобів із багатоманітних мовних ресурсів, які найліпше відповідають завданням спілкування між людьми у певних умовах. *Це своєрідне мистецтво і добору й ефективного використання системи мовних засобів із певною метою в конкретних умовах й обставинах.*

Кожний стиль має:

- ✓ сферу поширення й уживання (коло мовців);
- ✓ функціональне призначення (регулювання стосунків, повідомлення, вплив, спілкування тощо);
- ✓ характерні ознаки (форма та спосіб викладу);
- ✓ систему мовних засобів і стилістичних норм (лексику, фразеологію, граматичні форми, типи речень тощо).

Ці складові конкретизують, оберігають, певною мірою регламентують, унормовують кожний стиль і роблять його досить стійким різновидом літературної мови. Досконале знання специфіки кожного стилю, його різновидів, особливостей — надійна запорука успіхів у будь-якій сфері спілкування.

В українській літературній мові традиційно виокремлюють п'ять функціональних стилів: **науковий, офіційно-діловий, розмовний, художній, публіцистичний, епістолярний, конфесійний.**

Для виділення стилів мовлення важливе значення мають форми мови — усна й писемна, розмовна і книжна. Усі стилі мають усну й писемну форми, хоча усна форма більш притаманна розмовному стилю, а іншим — переважно

писемна. Оскільки останні сформувалися на книжній основі, їх називають *книжними*. Структура текстів різних стилів неоднакова. Якщо для розмовного стилю характерний діалог (полілог), то для інших — переважно монолог.

У межах кожного функціонального стилю сформувалися свої різновиди — підстили — для точнішого й доцільнішого відображення певних видів спілкування та реалізації конкретних завдань. Проте функціональні стилі не існують окремо один від одного, у будь-якому з них переважають загально мовні, між стильові засоби, не зважаючи на те, що кожен вирізняється специфічними елементами, властивими тільки йому.

2.Розмовний стиль

Сфера використання розмовного стилю — усне повсякденне спілкування в побуті, у родині, на виробництві.

Основне призначення — бути засобом впливу й невимушеного спілкування, жвавого обміну думками, судженнями, оцінками, почуттями, з'ясування виробничих і побутових стосунків.

Розрізняють неформальне й формальне спілкування. Перше — нерегламентоване, його мета й характер значною мірою визначаються особистими (суб'єктивними) стосунками мовців. Друге — обумовлене соціальними функціями мовців, отже, регламентоване формою і змістом.

Основні ознаки спілкування:

- безпосередня участь;
- усна форма;
- неофіційність стосунків між мовцями (неформальне); невимушеність;
- непередготовленість (неформальне);
- використання несловесних засобів (логічних наголосів, тембру, пауз, інтонації);
- використання позамовних чинників (ситуація, поза, рухи, жести і міміка);
- емоційні реакції;
- потенційна можливість відразу уточнити незрозуміле, акцентувати головне.

Основні мовні засоби:

- емоційно-експресивна лексика (метафори, порівняння, синоніми та ін.);

- суфікси суб'єктивної оцінки (зменшено-пестливого забарвлення, зниженості);
- прості, переважно короткі речення (неповні, обірвані, односкладові);
- часте використання різноманітних, займенників, дієслів із двома префіксами (*попо-*, *пона-*, *поза-*);
- специфічні фразеологізми, фольклоризми, діалектизми, просторічна лексика, скорочені слова, вигуки тощо;
- заміна термінів розмовними словами (*мобільний телефон* — *мобіла*, *труба*; *клавіатура комп'ютера* — *клава*).

Розмовний стиль поділяється на два підстилі:

а) розмовно-побутовий;

б) розмовно-офіційний:

— Софіє Іллівно, скажіть, будь ласка, чи готові документи для митниці?

— Не цілком. Чекаємо останні дані з четвертої філії.

— Зателефонуйте до наших філій і запросіть усіх керівників відділів прибути наступного четверга о 15. 00 до мене з результатами планової інвентаризації.

— Гарзд, Євгене Ігоровичу. У приймальні чекає начальник відділу кадрів.

— Запросіть. Хай заходить.

— До речі, Євгене Ігоровичу, вам сьогодні о 15. 30 слід бути у міськвиконкомі.

— Дякую. Я про це пам'ятаю. Викличте, будь ласка, на 15. 00 машину та підготуйте звітну документацію за другий квартал поточного року.

Типові форми мовлення — усні діалоги та полілоги.

3.Публіцистичний стиль

Сфера використання публіцистичного стилю — громадсько-політична, суспільно-виробнича, культурно-освітня діяльність, ЗМІ.

Основне призначення:

- розв'язання важливих актуальних суспільно-політичних проблем інформаційно-пропагандистськими методами;
- активний вплив на читача (слухача), спонукання його до діяльності, до бажання зайняти певну громадянську позицію, змінити погляди чи сформувати нові;
- пропаганда певних думок, переконань, ідей, теорій та активна агітація за втілення їх у повсякдення.

Основні ознаки:

- доступність мови й формулювань (орієнтація на широкий загал);

- логічність доказів і полемічність викладу;
- поєднання точних найменувань, дат, подій, місцевості, учасників, викладення наукових положень і фактів з емоційно-експресивною образністю;
- наявність низки яскравих засобів позитивного чи негативного авторського тлумачення, яке має здебільшого тенденційний характер;
- широке використання художніх засобів (епітетів, порівнянь, метафор,, гіпербол та ін.).

Основні мовні засоби:

- синтез складників наукового, офіційно-ділового, художнього й розмовного стилів;
- лексика, насичена суспільно-політичними й соціально-економічними термінами, закликами, гаслами (електорат, багатомандатний, приватизація та ін.);
- багатозначна образна лексика, емоційно-оцінні слова (політичний бомонд, наукова еліта, епохальний вибір й ін.), експресивні сталі словосполучення (інтелектуальний потенціал, одностайний вибір, рекордний рубіж), перифрази (біле золото — бавовна; голубі магістралі — ріки; легені планети — ліси й ін.);
- уживання в переносному значенні наукових, спортивних, музичних, військових та інших термінів (опинитися на лаві запасних, орбіти співробітництва, президентський тил, парламентський хор, лідер змагання, фронт робіт, галопуюча інфляція, брудні гроші, відмивання грошей, заморожування цін і под.);
- часте використання іншомовних суфіксів -їст (-ист), -атор, -ація та ін. (пацифіст, культурист, провокатор, пролонгація); префікси псевдо-, нео-, супер-, інтер- та ін. (псевдоідея, неофашизм, суперкомп'ютер, інтерактивний);
- різні типи питальних, окличних та спонукальних речень, зворотний порядок слів, складні речення ускладненого типу з повторюваними сполучниками та ін.;

- використання влучних афористичних, інтригуючих заголовків.

Публіцистичний стиль поділяють на такі підстилі:

а) стиль ЗМІ— засобів масової інформації (часописи, листівки, радіо, телебачення тощо), наприклад:

Тож як тільки комуністичний режим зрозумів, що ситуація вийшла з-під контролю, кампанію українізації в 1932—1933 роках було брутально припинено, а національне відродження умертвлено й розстріляно. Істинне ставлення більшовизму до українізації цілком однозначно виявилось вже на її початку на деяких заселених українцями теренах, що увійшли до складу Російської Федерації.

Досить тут згадати «процедуру» перепису населення Кубані, що відбувався у 20-х роках: траплялися непоодинокі випадки, коли під дулом пістолета український селянин мусив відповідати на запитання: «Ты русский или петлюровец?» — і зрозуміло, що з того часу кількість росіян на цій території зростає на сотні тисяч. Варто зазначити також, що розуміння істинного підспуддя українізації виявлялося у декого із діячів української культури вже і в роки, коли вона набувала розмаху. «їхня українізація, — висловлюється, наприклад, один із персонажів п'єси М. Куліша «Мина Мазайло», — це спосіб виявити всіх нас, українців, а тоді знищити разом, щоб і духу не було». Прогноз, що їй казати, справдився стовідсотково.

Власне, Микола Куліш завбачив те, що невдовзі сформулював у своєму тостові з нагоди святкування 20-річчя жовтневого перевороту вождь радянської імперії Сталін: «І ми будемо знищувати кожного такого ворога, ми будемо знищувати увесь його рід, його сім'ю» (авторська радіопередача А. Погрібного «Якби ми вчилися так, як треба»);

б) художньо-публіцистичний стиль (памфлети, фейлетони, політичні доповіді, нариси тощо), наприклад:

Той, хто не знає рідної материнської мови або цурається, засуджує себе на злиденність душі.

...Любов до Батьківщини неможлива без любові до рідного слова. Тільки той може осягти своїм розумом і серцем красу, велич і могутність Батьківщини, той збагнув відтінки і пахощі рідного слова, хто дорожить ним, як честю рідної матері, як колискою, як добрим ім'ям своєї родини. Людина, яка не любить мови рідної матері, якій нічого не промовляє рідне слово, — це людина без роду й племені.

Мова — то цілюще народне джерело, і хто не припаде до нього вустами, той сам всихає від спраги. Без поваги, без любові до рідного слова не може бути ні всебічної людської вихованості, ні духовної культури (В. Сухомлинський);

в) науково-публіцистичний стиль (літературно-критичні статті, огляди, рецензії тощо), наприклад:

Творчий доробок М. Гоголя є суцільний, як у всякого великого митця. І парцелювати той доробок було б заняттям штучним і зайвим. Від «Вечорів», через «Тараса Бульбу» й «Мертві душі» аж до «Листування із приятелями» та «Роздумування над Божественною Літургією» — Гоголь залишається єдиним-неподільним. І, що найважливіше, залишається в річищі українського не так літературного (бо він був перерваний), як культурного процесу. Твердження це можна було б порівняно легко довести й укоментувати (Є. Маланюк).

4.Художній стиль

Цей найбільший і найпотужніший стиль української мови можна розглядати як узагальнення й поєднання всіх стилів, оскільки письменники

органічно вводять ті чи інші складники стилів до своїх творів, надаючи більшої переконливості та вірогідності в зображенні подій.

Художній стиль широко використовується у творчій діяльності, різних видах мистецтва, у культурі й освіті.

Цей стиль окрім інформаційної функції виконує й естетичну: впливати засобами художнього слова через систему образів на розум, почуття та волю читачів, формувати ідейні переконання, моральні якості й естетичні смаки.

Основні ознаки:

- образність (образ-персонаж, образ-колектив, образ-символ, словесний образ, зоровий образ);
- поетичний опис дійсності навіть у прозових і драматичних творах;
- естетика мовлення, призначення якої — викликати в читача почуття прекрасного;
- експресія як інтенсивність вираження (урочисте, піднесене, увічливе, пестливе, лагідне, схвальне, фамільярне, жартівливе, іронічне, зневажливе, грубе й ін.);
- зображувальність (тропи: епітети, порівняння, метафори, алегорії, гіперболи, перифрази тощо; віршова форма, поетичні фігури), конкретно-чуттєве живописання дійсності;
- відсутність певної регламентації використання засобів, про які йтиметься далі, та способів їх поєднання, відсутність будь-яких нормувань;
- суб'єктивізм розуміння та відображення (індивідуальне світобачення, світовідчуття і, відповідно, світовідтворення автора, спрямоване на індивідуальне світосприйняття й інтелект читача).

Основні мовні засоби:

- наявність усього багатства найрізноманітнішої лексики, переважно конкретно-чуттєвої (назви осіб, речей, дій, явищ, ознак);
- емоційно-експресивна лексика (синоніми, антоніми, омоніми, фразеологізми);
- авторські новотвори (слова, значення, вирази), формування індивідуального стилю митця;

- історизми, архаїзми, діалектизми, просторічні складниці, навіть жаргонізми;
- широке використання різноманітних типів речень, синтаксичних зв'язків, особливості інтонування та ритмомелодики.

Художній стиль поділяється на підстилі:

- а) **епічний** (прозові: епопея, казка, роман, повість, байка, оповідання, новела, художні мемуари, нарис);
- б) **ліричний** (поезія, поема, балада, пісня, гімн, елегія, епіграма), наприклад:
- в) **драматичний** (драма, трагедія, комедія, мелодрама, водевіль), наприклад:
- г) **комбіновані** (ліро-епічний твір, ода, художня публіцистика, драма-феєрія, усмішка).

5.Епістолярний стиль

Сфера використання епістолярного стилю — офіційні міжколективні й міжособистісні стосунки та неофіційні особисті зв'язки. Ділове листування в установах і приватне листування в родині).

Основне призначення — регулювати правові, ділові, виробничі контакти, зв'язки між суб'єктами правових відносин, ділового партнерства та підтримувати стосунки в родині і товариських колах, групах мовців за інтересами.

Основні ознаки — персональність; інформаційна цілеспрямованість (зазвичай на конкретного адресата); авторське «я»; наявність певної композиції: початок, що містить шанобливе звертання; головна частина, у якій розкривається зміст листа; кінцівка, де підсумовується написане, та іноді постскрипtum (P. S. — приписка до закінченого листа після підпису).

Основні мовні засоби:

- адресація, межі мовного етикету, стандартність висловів у ділових листах;
- різноманітна конкретним змістом лексика, вільний виклад змісту у приватних листах;
- емоційно-експресивні засоби, варіантність норм і особливості порушення їх в інтимному листуванні;

- поєднання компонентів художнього, публіцистичного й розмовного стилів і вироблення індивідуального авторського образу в листах-сповідях, листах-творах, листах-інформаціях.

Упродовж століть епістолярний стиль, як і всі зазначені вище стилі, зазнавав змін. Сучасний епістолярний стиль став більш лаконічним, скоротився обсяг обов'язкових раніше вступних звертань та заключних формулювань увічливості.

6. Конфесійний стиль

Сфера використання — спілкування в конфесіях, культових установах, релігійних громадах.

Призначення — обслуговувати релігійні потреби як окремої людини, так і всього суспільства. Конфесійний стиль реалізується в релігійних відправах (літургіях), проповідях, молитвах (усна форма), духовних традиціях і в Біблії та інших церковних книгах, молитовниках, требниках тощо (писемна форма).

Основні засоби:

- суто церковна термінологія, символічні стилістичні форми, мовні формули із сакральним значенням (*дар праведности, гріховність тіла, усі люди — Божий храм*);
- непрямий порядок слів у реченні та словосполучі (*Не може родить добре дерево плоду лихого, ані дерево зле плодів добрих родити*);
- значна кількість метафор, алегорій, порівнянь (*Я зруйную цей храм рукотворний, — за три дні збудую інший, нерукотворний*); наявність архаїзмів; стандартність стильової форми.

Конфесійний стиль від інших відрізняє небуденна урочистість, піднесеність, наявність зазначених вище виражальних засобів і поділ на такі підстили: публіцистичний, науковий, художній. Повернення до загальнолюдських і давньонаціональних цінностей зобов'язує нас уважніше ставитися до конфесійного стилю як до складової частини загальнонаціональної культурно-духовної скарбниці та складової частини нашої історії. **Приклад конфесійного стилю:**

Вибір дванадцятьох апостолів І піднявся Ісус на гору й покликав за Собою кого хотів. Вони піднялися до Нього. Він обрав дванадцятьох і назвав їх апостолами Своїми, щоб могли вони бути поруч із Ним і щоб міг Він послати їх проповідувати, наділив Він їх владою виганяти демонів. Отже, Він призначив дванадцятьох: Симона (якому Він дав ім'я Петро), Якова, сина Зеведеєвого, і брата Якова Іоанна (яким Він дав імена Воанер, що означає «сини грому»), Андрія, Пилипа, Варфоломія, Матвія, лому, Якова, сина Алфієвого, Тадея, Симона Зіло́та та Юду Іскаріота, котрий Його і зрадив (Новий Завіт. Євангелія від Марка).